

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
The Journal of International Social Sciences
Cilt: 31, Sayı: 1, Sayfa: 105-113, OCAK – 2021

Makale Gönderme Tarihi: 19.11.2020 **Kabul Tarihi:** 25.12.2020

ALÂADDİN SÂBİT'İN BİR MECMUADA TESPİT EDİLEN YAYIMLANMAMIŞ ŞİİRLERİ*

Alâaddin Sâbit's Unpublished Poems That Found in a Magazine

Kübra AKATAY** Hasan ŞENER***

ÖZ

Klasik edebiyatımıza kaynaklık eden pek çok edebî eser mevcuttur. Bunlardan biri de hiç şüphesiz manzum veya mensur olarak kaleme alınan antoloji niteliği taşıyan mecmualardır. Mecmualar, müellifinin ve yazıldığı devrin edebî zevkini yansıtmakla birlikte divanı olmayan şairlerin şiirlerini ya da divan sahibi olan şairlerin müretteb divanlarında veya neşredilmiş divanlarında bulunmayan şiirlerini bünyesinde barındırdığı için önem arz etmekte ve pek çok hususta edebiyat tarihi araştırmacılarına fayda sağlamaktadır. Bu çalışmada, mecmualardan bahsedildikten sonra Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 54 numarada kayıtlı *Mecmû'a-i Eş'âr ve Fevâ'id* ile ilgili genel bilgiler verilecek, daha sonra XVII. yüzyıl edebiyatımızda önemli bir yer teşkil eden Bosnalı Alâaddin Sâbit'in bu mecmuada bulunan ve basılı/neşredilmiş divanında yer almayan şiirleri tanıtılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mecmua, Mecmû'a-i Eş'âr ve Fevâ'id, Sâbit, Divan, Şiir.

ABSTRACT

There are many literary works that are the source of our classical literature. One of them is undoubtedly anthology journals written in verse or prose. Although magazines reflect the literary taste of the author and the period in which they were written, they are important because they contain the poems of poets who do not have a divan, or poems of poets that are not in the crew councils or published divans of the poets who have a divan, and provide benefits to literary history researchers in many respects. In this study, after brief discussion about the magazines, general information about *Mecmû'a-i Eş'âr* and *Fevâ'id*, which is the subject of our research, will be given, then we will introduce the poetries of Bosnian Alaaddin Sabit, an important figure in our XVII. century literature, which is not included in his printed/ published divan, but recorded in the poetry magazines named *Mecmû'a-i Eş'âr and Fevâ'id* in the National Library with number 06 Mil Yz A 54.

Keywords: Mecmua/Magazine, Mecmû'a-i Eş'âr ve Fevâ'id, Sâbit, Divan, Poetry.

Giriş

Mecmua, klasik edebiyatımıza yön veren şairlerin edebî zevkine ve derleyicisinin duygu ve düşünce dünyasına bağlı olarak ortaya konulan; fıkıh, hadis, türkü, tıp, remel gibi çeşitli konuların bir araya getirilmesi ile oluşturulmuş eserlere verilen isimdir. Tedvin edilen bu metinler, edebiyattan sanata, ilahiyattan sosyolojiye, musikiden tıba kadar birçok ilim dalına ait bilgilerin öğrenilmesi ve nesillere aktarılması noktasında yüzyıllarca son derece önemli birer kaynak eser

*Bu çalışma; AKATAY, Kübra (2017), Milli Kütüphanede 06 Mil Yz A 54 Numarada Kayıtlı Bir Şiir Mecmuası: Mecmû'a-i Eş'âr ve Fevâ'id (İnceleme- Metin), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, adlı yüksek lisans tezinden üretilmiş olup daha önce herhangi bir yerde yayımlanmamıştır.

**Arş. Gör. Kilis 7 Aralık Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. e-mail: kubraakatay@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3566-8310>

***Doç. Dr. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. e-mail: senerhasan@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5825-8034>

olarak varlığını sürdürmüşlerdir. Mecmuaları, birçok ilim dalına ait bilgileri ihtiva etmesinin yanı sıra kültür tarihimiz için asıl önemli kılan özellik, klasik edebiyatımızın unutulmaya yüz tutmuş şairlerini ve onların şiirlerini bünyesinde barındırmasıdır. Bu bağlamda mecmualar, kimi zaman bir divan neşredememiş şairlerin şiirlerini kimi zaman da divan sahibi olan şairlerin divanında yer almayan şiirlerini içerdiği için önem arz etmektedir.

Bir divan neşretmekle birlikte bazı şiirlerine mecmualarda rastladığımız bir şair de XVII. yüzyıl klasik Türk şiirinin önde gelen isimlerinden Bosnalı Alâaddin Sâbit'tir. Sâbit'in Milli Kütüphanede 06 Mil Yz A 54 numarada kayıtlı *Mecmû'a-i Eş'âr ve Fevâ'id* adlı şiir mecmuasında yer alan şiirlerinin tanıtımından önce çalışmamıza kaynak teşkil eden mecmua hakkında bilgi vermek konunun daha iyi anlaşılmasına fayda sağlayacaktır:

Mecmû'a-i Eş'âr ve Fevâ'id Hakkında

*Mecmû'a-i Eş'âr ve Fevâ'id*¹, 190 x 135 mm ölçülerinde, harekesiz talik hat ile yazılmış olup 70 varaktan müteşekkildir. Başlıklar hariç siyah mürekkep ile yazılan mecmuada, her sayfada genel olarak iki şiire yer verilmiş olup sütun ve satır sayısı ise sayfalara göre değişiklik göstermektedir. Samanî renkte, aharlı ve ince bir kâğıt türü tercih edildiği için bazı sayfalarda bir önceki sayfada yer alan şiirlerin izleri/gölgesi çıkmış ve oluşan bu izler/gölgeler kimi şiirlerin okunmasını güçleştirmiştir.

Mecmuanın derleyicisi ve tertip tarihi hakkında kesin bilgi mevcut değildir. Ancak metnin 1b varığında "Târîh-i Cülûs-ı Sultân Mahmûd Hân Güfte-i Haşmet" başlığını taşıyan ve Haşmet tarafından Sultan I. Mahmut'un tahta çıkışını tebrik etmek vesilesiyle yazılan şiire düşürülen Hicrî 1143 (Miladî 1730) tarihi eserin, kesin olmamakla birlikte, 18. yüzyılın başlarında yazılmış olabileceğini düşündürmektedir. Ayrıca mecmuada zikredilen şairlerin genel olarak XVI. ve XVII. yüzyılın bilinen şairlerinden seçilmesi ve XVIII. yüzyılın üstat şairlerine (Nedim, Şeyh Galip, Sümbülzade Vehbi...) yer verilmemesi de eserin bu tarihte yazılmış olduğu ihtimalini güçlendirmektedir.

Mecmuada 256 şiir mevcuttur ve bunların çoğunluğu gazel nazım şekli ile yazılmıştır. Bunun yanı sıra, kaside, mesnevi, divânî, müstezad, murabba, muhammes, kıt'a nazım şekli ile yazılan şiirlere de yer verilmiştir:

Sıra Numarası	Nazım Şekli	Kullanım Sayısı
1	Gazel	238
2	Kaside	4
3	Kıt'a	3
4	Murabba	2
5	Muhammes	1
6	Divânî	1
7	Müstezad (Kalenderî)	1
8	Mesnevi	1
9	Müfred	5

Mecmû'a-i Eş'âr ve Fevâ'id de yer alan şiirlerde en çok tercih edilen vezin remel bahrinin *Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün* kalıbı olmuştur. İkinci sırayı hecez bahrinin *Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün* kalıbı, üçüncü sırayı yine remel bahrinin *Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün* kalıbı almaktadır. Mecmuada ayrıca klasik Türk şiirinde yaygın olmayan *Mef'ûlü/ Fâ'ilâtün/Mef'ûlü/Fâ'ilâtün (Müstef'ilün/Fe'ûlün/Müstef'ilün/Fe'ûlün)* iki kalıplı vezniyle yazılmış bir şiir mevcuttur:

¹06 Mil Yz A 54 arşiv numarasıyla kayıtlı *Mecmû'a-i Eş'âr ve Fevâ'id* isimli yazma eser için, bkz. <http://www.yazmalar.gov.tr/>

Sıra Nu.	Kullanılan Vezin Kahbı	Bahir	Kullanım Sayısı
1	Fâ'ilâtünFâ'ilâtünFâ'ilâtünFâ'ilün	Bahr-i Remel	70
2	Mefâ'ilünMefâ'ilünMefâ'ilünMefâ'ilün	Bahr-i Hecez	61
3	Fe'ilâtünFe'ilâtünFe'ilâtünFe'ilün	Bahr-i Remel	40
4	Mef'ülüMefâ'ilüMefâ'ilüFe'ülün	Bahr-i Hecez	29
5	Mef'ülüFâ'ilâtüMefâ'ilüFâ'ilün	Bahr-i Muzari	28
6	Mefâ'ilünFe'ilâtünMefâ'ilünFe'ilün	Bahr-i Müctes	11
7	Mefâ'ilünMefâ'ilünFe'ülün	Bahr-i Hecez	5
8	Fe'ilâtünMefâ'ilünFe'ilün	Bahr-i Hafif	4
9	Fâ'ilâtünFâ'ilâtünFâ'ilün	Bahr-i Remel	3
10	Mef'ülüMefâ'ilünMef'ülüMefâ'ilün	Bahr-i Hecez	2
11	Fe'ilâtünFe'ilâtünFe'ilün	Bahr-i Remel	1
12	Mef'ülüFâ'ilâtünMef'ülüFâ'ilâtün (Müstef'ilünFe'ülünMüstef'ilünFe'ülün)	Bahr-i Muzari	1

Mecmuada yer alan şiirlerin 25'inde redif kullanılmamıştır. Geri kalan şiirlerin 69'unda ek 16'sında kelime grubu hâlinde, 78'inde ise ek ve kelime hâlinde kullanılmıştır. Rediflerin geneli Türkçe kelimelerden oluşmakla birlikte Arapça kelimeler ile Türkçe kelimelerin bir arada kullanıldığı şiirler de mevcuttur. Mecmuada yer alan 256 şiirde revî harfi esas alındığında en fazla kullanılan kafiye harfleri “â, n, r”, redifler esas alındığında en fazla kullanılan harfler ise; “a, e, n, r” harfleridir. 127 manzumede mürdef kafiye, 116 manzumede mücerred kafiye, 10 manzumede müesses kafiye ve bir manzumede mukayyed kafiye ile ahenk sağlanmıştır.

256 şiirin mevcut olduğu mecmuada, mahlasını tespit edebildiğimiz 122 şair bulunmaktadır. En çok şiiri olan şair, 21 gazeli ile Bâkî'dir. Bâkî'den sonra en çok şiiri yer alan şairler; Fuzûlî, Riyâzî, Hayâlî, Nâbî, Necâtî, Kabûlî, Fehîm, Rahmî, Hâkânî, Sâbit ve Hayretî'dir. Seçilen şiirler genel olarak XVI. ve XVII. yüzyıl şairlerine aittir. Mecmuada ayrıca müşterek bir şiir de mevcuttur. Bu şiir, 'Abdî Paşa ve Nâbî'nin birlikte kaleme aldığı ve edebiyat tarihlerinin kaydettiği bilgiye göre edebiyatımızın “ilk müşterek gazeli”dir ve mecmuada bu şiir 'Abdî Paşa'nın adıyla kaydedilmiştir.

Mecmuada mahlası tespit edilen şairlerin alfabetik sıralaması şu şekildedir:

'Abdî, 'Abdî Paşa, 'Âdlî, Âhî, Âgehî, Ahmed Paşa, 'Aklî, Âlî, 'Âlî, 'Âlî Bağdâdî, 'Âlî Efendi, 'Amrî, Ârif Efendi, Ârifî, 'Arîzî, 'Aşkî, 'Âşık Ömer, 'Azmi, Bahaddün-zâde Çelebi, Bâkî, Behîştî, Binâ'î, Ca'ferî, Cevrî, Cinânî, Dervîş, Emrî, Enîs, Fasîh, Fehîm, Fevrî, Feyzî, Figânî, Firâkî, Fuzûlî, Güftî, Hâkânî, Hâletî, Hamdî, Hasan, Hâşimî, Haşmet, Hayâlî, Hayretî, Hulûsî, İshak, 'İzzetî, Kabûlî, Kâmî, Kelîm, Lâmi'î, La'li, Lütfî, Meşâmî, Mevlânâ Hâfî, Meylî, Mezâkî, Misâlî, Muhibbî, Muhlis, Murâdî, Muslî, Münirî, Nâbî, Na'tî, Nazîm, Nazmî, Necâtî, Necîb, Nef'î, Neşâtî, Nev'î, 'Örfî Efendi, Râcî, Rahmî, Râmî, Râzî, Re'fetî, Rıfkî, Rihletî, Riyâzî, Rızâyî, Rûhî (Bağdâdî), Rüşdî, Sâbit, Sabrî, Sabûhî, Safâ'î, Sâfî, Sa'idî, Sâni, Semâ'î, Seydî, Sırrî, Sipâhî, Sûzî Mardinî, Süheylî, Sükkerî, Sükûnî, Şefî'î, Şehlâ, Şem'î, Şeref, Şuhûdî, Tâhîr, 'Ulvî, Usûlî, Ümidî, Vahdetî, Vecdî, Visâlî, Vusûlî, Yahya (Şeyhülislam), Yahya (Taşlıcalı), Zâtî, Zihnî, Zihnî (Mehmed Ağa-zâde er-Rizevî), Ziyâ'î, Zuhûrî, Zulmetî.

Mecmua, “Ez-Güfte-i 'Âşık Ömer” başlığını taşıyan ve 17. yüzyıl Türk halk şairi 'Âşık Ömer'in aruz vezniyle semaî nazım biçiminde yazdığı şiiri ile başlayıp 16. yüzyıl klasik Türk şiirinin büyük şairlerinden Fuzûlî'nin “benzetdüm” redifli gazeli ile sona ermektedir:

Baş: Elimle ihtiyarım gamze-i bî-dâda ben virdüm
Yazıklar ol yetimi bî-güneh cellâda ben virdüm

Son: Fuzûlî öldürür her dem beni ehl-i nazar ta'ını
Ki niçün yâr la'lin çeşme-i hayvâna beñzetdüm

Sâbit'in Yayınlanmış Divanında Yer Almayan Şiirleri

Şiirlerinde yerli ve yeni kavramları kullanan ve klasik Türk şiirinin geleneksel ve duygusal biçimine realist, müstehcenlik ve mizah gibi unsurlar ile halk ağzında kullanılan atasözü ve deyimleri dâhil eden Sâbit'in kendine has bir üslubu vardır (Karacan, 2008: 349). Bütün bu özelliklerinden dolayı Sâbit, hem klasik edebiyata yeni bir anlam boyutu kazandırmış hem de bu yeni malzemeler ile kendisinden sonraki şairleri de etkilemiştir. Klasik Türk şiirinde adından sıkça söz ettiren Sâbit'in *Divan*'ı mürettep olup içerisinde biri mi'raciyye, ikisi na't olmak üzere toplam 41 kaside, 3 tahmis, 44 tarih, 355 gazel, 2 terci-bend, 45 kıt'a, 24 rübâî, 182 müfred ve 5 lugaz bulunmaktadır. *Sâbit Divanı*'nın yurtiçi ve yurtdışı kütüphanelerde altmıştan fazla nüshasının bulunması, Sâbit'in bir divan şairi olarak ne kadar çok sevildiğini göstermektedir. Divanı'nın kendi el yazısıyla olan nüshası Azerbaycan İlimler Akademisinde bulunmaktadır.² Divan, Turgut Karacan tarafından tenkitli metin olarak hazırlanmıştır.³

Çalışmamıza kaynaklık eden mecmuada, Sâbit'in beş şiiri bulunmaktadır. Bunlardan biri edebiyatımızın en bilinen mesnevilerinden biri olan Berber-nâme'dir. Diğer dört şiirden biri dîvânî, biri murabba, biri muhammes, biri de müstezad nazım şekliyle yazılan bir kalenderi olup bu dört şiir, Sâbit'in basılı divanında mevcut değildir. Bu şiirler şunlardır:⁴

I. Dîvânî

Halk şiirinde özellikle XVII. yüzyıl itibarıyla bazı klasik edebiyat nazım şekilleri kullanılmaya başlanmış ve bunlara yazıldıkları aruz kalıbına göre birtakım isimler verilmiştir. Halk şairlerinin aruz vezniyle söyledikleri şiirler; divan, semâî, selis ve kalenderî şeklinde adlandırılmıştır. Bu şiirlerden biri de aruzun *Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün* kalıbı ile söylenen ve divan şiirinin gazel nazım şekli ile benzerlik gösteren "*dîvânî*"dir (Timurtaş, 2005: 48).

Mecmuada Sâbit mahlası ile yazılan şiirlerden birincisi "*dîvânî*" başlığı ile yazılmış olup bu nazım şeklinin özelliklerini taşımaktadır. Şiir mecmuanın 2a numaralı varağında yer almaktadır. Bu şiirin Sâbit'e ait olup olmadığı şairin dil ve üslup özellikleri ile bahsedilen şiir arasında yapılacak karşılaştırma neticesinde ortaya çıkacaktır. Dîvânî başlığını taşıyan bu şiirde geçen "*cân almak*" deyimini Sâbit Divanı'nda 5 kere, "*mest itmek*" tabiri 4 kere, "*dil virmek*" deyimini 8 kere, "*çak itmek*" tabiri 6 kere geçmektedir. Yine terkiplerle kurulan yüzün güle, gözlerin nergise ve saçın sümbüle benzetilmesi şairin divanında sıkça kullandığı teşbihlerdendir.

Dîvânî

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

² Asiye Mehmedova, *Alaeddin Sâbit'in Otograf Külliyyatı*, Azerbaycan SSR El Yazmaları Fondu, Bakü 1961, nr. M-25/9942.

³Turgut Karacan, *Bosnalı Alaeddin Sâbit Dîvânı*, Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, Sivas, 1991: (Metin Bankası Projesi).

⁴ Şiirlerde, müellifin imlasındaki bozukluk ve mürekkep lekesinden kaynaklı okunamayan yerler (...) şeklinde, şiirin vezin, anlam ve ahengine göre yapılan eklemeler de [] köşeli parantez içinde gösterildi.

- 1 Gül yüzün sünbül saçuñ Leylâ'ya beñzeldüm seni
Nergisâsâ gözleri şehlaya beñzeldüm seni
- 2 Cân alur cânâ nigâhuñ âb-ı la' lüñ mest ider
Sâķi-i mestâne [vü] şahbâya beñzeldüm seni
- 3 Almuş iken âteşin-rûhsâr şabrum gün gibi
Bir de dil virmezdüm ammâ aya beñzeldüm seni
- 4 Gülşen-i nâz içre nevrest goncesin çâk itmemiş
Bâr-ı şeb-nem bir gül-i ra' nâya beñzeldüm seni
- 5 Şubhdañ râhında gördüm âh idersin **Şâbitâ**
Lâne bekler bülbül-i şeydâya beñzeldüm seni

II. Kalenderî

Halk şairlerinin aruz vezniyle yazdıkları şekillerden biri de *Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün* kalıbı ile söylenen “kalenderî”dir. Şairler divan şiirindeki müstezatlara benzeyen şiirler de yazmıştır ve bu şiirlere “ayaklı kalenderî” denmiştir (Timurtaş, 2005: 49).

Mecmuada Sâbit'e ait olduğu belirtilen ikinci şiir, “**kalenderî**” başlığı ile yazılan ve divan şiirindeki müstezad nazım şekline benzeyen “*ayaklı kalenderî*”dir. Şiir, mecmuanın 2a varağında yer almaktadır. Şiiri Sâbit'in dil ve üslup özellikleri ile mukayese ettiğimizde manzumede geçen “*bend oldı*” tabiri Sâbit Divanı'nda 4 kere, “*el vurma*” tabiri 5 kere kullanılmıştır. Ayrıca “*çeh-i zenaħdân*”, “*bâd-ı sabâ*”, “*ser-i mü*”, “*zülfi-perişân*” terkipleri ile giryân/ağlayan gönül ve mestâne gönül benzetmeleri divanda çokça kullanılmıştır.

Kalenderî

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün

Mef'ûlü Fe'ûlün

- 1 Âh eleme daldırdı gözün cânâ o teller
Giryâna bu diller
Bend oldı ser-i mü çeh-i zenaħdâna o teller⁵
Cânâna meyiller
- 2 Âşüfte dimem zülf sebep bâd-ı sabâdur
Mu' tād belâdur

⁵Mısranın vezni problemlidir.

- El vurma ana incimesin şâne o teller
(.....) bedeller
- 3 Kākül-şifat ol başa belā tīr-i cān āfet
Zincīr-i maḥabbet
Sīnem hedef olmuş düşe bir yana o teller
Müjgāna mişaller
- 4 ‘ Āşık şanemā ḥüsnüñe gül vaşluña bülbül
Dem-beste? vü sünbül
Bildim hele şayeste nigeḥbāna o teller
Mihmāna güzeller
- 5 **Şābit** gibi biñ ‘ āşık olur yoluna ḳurbān
Ey zülf-i perīşān
Şehvāruña şaf şaf ḫura dīvāna o teller
Mestāne gönüller

III. Muhammes

Klasik Türk şiirinde beş dizelik bentlerden oluşan nazım biçimine “muhammes” denmiştir. Bu nazım şeklinde, ilk bendin dizeleri kendi arasında kafiyelidir. Diğer bentlerin ilk dört mısraı kendi arasında son mısraı ise ilk bentle kafiyelidir.

Mecmuada Sâbit’e atfedilen diğer bir şiir, “*muhammes*” başlığını taşımakta olup bu nazım şekli ile yazılmıştır. Şiir mecmuanın 2b varağında yer almaktadır. Sâbit Divanı’nda muhammesin özel bir şekli olan 3 tahmis bulunmaktadır. Mecmuada yer alan muhammeste geçen “*fer verir*” tabiri Divan’da 6 kere, “*cân almak*” deyimini 5 kere, “*vasf etmek*” tabiri 8 kere kullanılmıştır. Yine “*zerrin-külah*”, “*kand-ı la’l*”, “*tûtî-i tab*”, “*câm-ı Cem*”, “*mânend-i sahbâ*” terkipleri divanda çokça geçmektedir. Ayrıca Türk mûsikisinde bir makam olan “*Hüseynî perde*” divanda 3 yerde zikredilmiştir.

Muhammes

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Fer verir mânend-i şahbâ kevşer-i fevvâresi
Mülk-i tenden cān alur alduḳça fer meh-pâresi
Gülgilî ruḥsāra benzer ‘ aks idüp al ḥâresi
Kân-ı imkân-ı vücūdın gevher-i şehvâresi
Mihr-i dem olmuş felekde ḥüsninin āvâresi
- 2 Bāz-ı dil pervaz ideldeñ āşiyāna gelmemiş
Ṭıfl-ı nāzuñ dāye-perver dil-sitāna gelmemiş

Bir peri-peyker-melekdü rins ü cāna gelmemiş
‘Ālem-i ervāḥdan çeşm-i cihāna gelmemiş
Sen gibi rūḥ ey revānum āh cānlar pāresi

- 3 Zerre-i zerrīn-külāḥ üftāde tāb-ı mihrine
Ben gibi fermān-ber olsun cām-ı Cem pür-zehrine
Tābiş-i ‘izz-i nigeḥle bir kapı cān şehrine⁶
Āsmāna nāz u (.....) (.....) dehrine
Rüy üzre ḥāllerdür seb‘a-i seyyāresi
- 4 Kānd-ı la‘li sevdigüm her telḥ-kām itmez ḳabūl
Tūtī-i ṭab‘ım nev-işretin maḳām itmez ḳabūl
Çeşmāsā mest göñlüm bir de cām itmez ḳabūl
‘Aşḳ ile mecrūḥ olan dil iltihām itmez ḳabūl
Sūzenī zerle delinmişdür onulmaz yāresi
- 5 Yāre ḥāsret yāresin sen şöyle vaşf et ey şabā
Cān Hüseyñi perdeden bülbül gibi eyler nevā
Çünkü şevket var etmiş dünyāda her derde devā
Tütüyā-yı pertev-efzā ḥākdur bil **Sābitā**⁷
Yā seferdür yā tahammül derd-i ‘aşḳuñ çāresi

IV. Murabba

Klasik Türk şiirinde her bendi kendi arasında kafiyeli olup dört mısradan oluşan nazım şekline “murabba” adı verilmiştir. Murabba nazım şeklinin ilk bendi kendi arasında kafiyelidir. Diğer bentlerde ilk üç mısra kendi arasında, son mısra ise ilk bent ile kafiyelidir.

Sâbit’in divanı üzerine yapılan tenkitli çalışmada⁸ murabba nazım şekli ile yazılmış şiirler mevcut değildir ancak çalışmaya kaynak teşkil eden mecmuanın “8a” sayfasında Sâbit mahlası ile yazılan ve “**murabba**” başlığını taşıyan bir şiir bulunmaktadır. Şairin divanından hareketle dil ve üslup yönünden bir karşılaştırma yapacak olursak; “*nergis-i mestâne*” terkibi *Sabit Divanı*’nda 5 kere, “*cān almak*” deyimini 5 kere, “*mest-i nāz*” tabiri ise 4 kere geçmektedir. Bununla birlikte murabbada geçen “*gonce-leb*”, “*kand-i la’l*”, “*tūtī-i tab*”, “*dām-ı gîsû*”, “*nāfe-i müşgîn-ter*” terkipleri ve “*zencîr-i zülf*”, “*âlem-tâb-ı hûrşîd*”, “*tâb-ı mey*” kelimeleri de divanda kullanılmıştır. Şiirin tamamı şu şekildedir:

⁶Vezin gereği “kapıdır bir” ibaresi “kapı” şeklinde okundu.

⁷Son iki mısra, Osmanlı Türkçesi ile yazılan metinde yanlış yazılmıştır. Metnin transkripsiyonunda son mısraın yeri kafiyeye gereği değiştirildi.

⁸Turgut Karacan age.

Murabba‘

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Mü çözülmüş sāye şalmış nergis-i mestāneden
Tāb alur teller düşer gerdana kākül şāneden
Geç gele yā tāb-ı meyden yā gelür mey-ḥāneden
Tāb alur teller düşer her yana kākül şāneden
- 2 Mest-i nāz olduñ efendim ḡonce-leb güller gibi
Āh ider ‘ aşıkkların ḡüftār-ı bülbüller gibi
Dām-ı ḡīysūlar bugün ferḡāl-i sünbüller gibi
Tāb alur teller düşer gerdana kākül şāneden
- 3 Ben gibi üftāde dilber āfitāb olmuş saña
Nāfe-i müşḡin-terüñ gülden gül-āb olmuş saña
Al ü yā mor vāleden ‘ anber niḡāb olmuş saña
Tāb alur teller düşer her yana kākül şāneden
- 4 Cān alur maḡfice tenden ḡonceler cellād olur
Tāb-ı ruḡsārunda ‘ ālem-tāb-ı ḡürşid yād olur
Bend olan zencīr-i zülfe bendeler āzād olur
Tāb alur teller düşer gerdana kākül şāneden
- 5 Ḳand-ı la‘ liñ tūḡi-i ḡab‘ ım ḡıllar ḡüyā beni
Al-ı sāḡar ‘ aks-i sāḡi mest eden şāhbā beni
Şābitā şikem mi var Mecnūñ eder Leylā beni
Tāb alur teller düşer her yana kākül şāneden

Sonuç

Bu çalışmayla, Sâbit’in basılı divanında yer almayan 1 divânî, 1 müstezad nazım şekliyle yazılan ayaklı kalenderî, 1 murabba ve 1 muhammesi tespit edilmiştir. Bu şiirlerin Sâbit’e ait olup olmadığı ile ilgili olarak iki görüş öne sürebiliriz. Bunlardan ilki, derleyeninin eserine genel olarak 16. ve 17. yüzyıla mensup şairleri dâhil etmesi ve bu şairlerin mecmuada yer alan şiirlerinin basılı divanlarında da mevcut olmasıdır. Ayrıca Sâbit’in meşhur Berber-nâme mesnevisinin hemen bütün beyitlerinin mecmuada kayıtlı olması da bu görüşü desteklemektedir. İkinci görüş ise klasik Türk şiirinde yeni ve yerli kavramlar ile şiirler yazan Sâbit’in dil ve üslup özellikleri ile bahsedilen şiirler arasında yapılan mukayese neticesinde tespit edilen benzerlikler de şiirlerin Sâbit’e ait olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

Kaynakça

İPEKTEN, Haluk vd. (1998), *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı Sözlüğü*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

KARACAN, Turgut (1991), *Bosnalı Alâaddin Sâbit Dîvânı*, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları (Metin Bankası Projesi).

KARACAN, Turgut (2008), "Sâbit", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 35, s. 349- 350.

KESİK, Beyhan (2012), "Bir Yazmadan Hareketle Bâkî'nin Yayınlanmamış Şiirleri", *Turkish Studies*, 7/1, 1489-1500.

KÖKSAL, M. Fatih (2013), "Bâkî'nin Bilinmeyen Veda Gazeli ve Dîvânında Bulunmayan Bazı Şiirleri", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 10, 319-330.

TİMURTAŞ, F. Kadri (2005), *Tarih İçinde Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara: Akçağ Yayınları.